

Enis Zebić

Zagreb, Kralja Zvonimira 119, Hrvatska

enis.zebic@gmail.com

Prilog novinarskom pitanju O nekim problemima novinarske prakse i neprevladanog nasljeđa

Sažetak

Temeljem tridesetogodišnjeg novinarskog iskustva u dnevnom novinarstvu autor analizira neke segmente hrvatskog medijskog prostora, a posebnu pozornost posvećuje nužnosti većeg profesionalizma i odgovornijem odnosu prema činjenicama. Nedostatna razina profesionalizma našla je plodno tlo na nasljeđu žutog, neprofesionalnog i mrzilačkog novinarstva u nekim mainstream medijima početkom devedesetih.

Ključne riječi: novinarstvo, profesionalizam, izostanak sankcije, Kolinda Grabar Kitarović, tjednik „Globus“.

Pred dvadeset i više godina volio sam citirati rečenicu: „Novinar treba na stolu imati samo dvije knjige – pravopis i ustav“, i pripisivao sam je Marku Twainu. U neko doba krenuo sam provjeriti je li to doista Twainova izreka, ali čini se da - nije. Mora da sam negdje našao tu rečenicu i bog zna kojim procesima u mozgu pripisao je Marku Twainu, koji je – osim što je bio i ostao briljantan književnik - bio i ostao i briljantan novinar. A njegova priča „Novinarstvo u Tennesseeju“ bila je Biblija omladinskim novinarima šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća⁴¹, a možda i ranije.

Bila Twainova ili ne – moja pouzdano nije – izreka debelo ima smisla. Ako znamo pravopis (i gramatiku) ljudi će nas razumjeti i neće baciti novine ili otići na drugu web stranicu nakon prve naše pogreške s „ije“ ili „je“ i „č“ i „ć“. Ovo s Ustavom je malo kompleksnije, ali također mislim da drži vodu. O detaljima kasnije. Ova (ne)Twainova jedna je od brojnih definicija novinara, i to jedna od boljih. A preciznije definiranje, određivanje tko je novinar i koja je njegova uloga u društvu i u javnom prostoru pomoglo bi da se jasnije prepozna probleme s kojima se novinarstvo, mediji i novinari sada suočavaju i možda nađe neki način da se te probleme ili dio njih preciznije locira i jasnije opiše, a to je najbolji put prema tome da ih se i riješi ili bar započne/nastavi rješavati.

Uobičajeno je glavne probleme medija, novinarstva i novinara locirati u zonu političke presije i presije oglašivača. O tome se piše mnogo i obično relevantno. Ja ću pokušati reći što god o problemima novinarske prakse, o tome s kojim se problemima dnevno susrećemo u toj dvostrukoj ulozi – autora novinarskih uradaka i u isto vrijeme njihovih recipijenata, o tome koje nedostatke prepoznajem i kako bi ih se možda moglo prevladati. Osobno, imam i treću – *pričuvnu* – poziciju. Ja sam 30 godina dnevni novinar unutarnje politike. Počeo sam u gradskoj rubrici, pisao sam među ostalim i o tržnici i javnim zahodima, pa sam s vremenom napredovao do manje živopisnih ali – kako tvrde – društveno relevantnijih tema. Sa druge strane, imam humanističko obrazovanje i after-hours bavim se znanošću, pa se možda takva *razroka* pozicija pokaže korisnom i plodonosnom.

Ono što me najviše zanima je uloga novinara i medija u demokratskom procesu. Ostavljajući po strani različite teorije i definicije demokracije, predmet interesa nam je demokratska procedura. Nju bismo mogli opisati kao proces u kojem zainteresirani i primjereno, odnosno dostatno informirani građani nakon temeljite rasprave odlučuju o ovom ili onom pitanju važnom za funkcioniranje njihove zajednice. Novinari i mediji su ovdje da im posreduju potrebne informacije, da budu facilitatori diskusije, da zainteresiranima, stručnjacima i javnim intelektualcima omoguće prostor za problematiziranje ili zagovaranje ove ili one opcije. Činjenica da oni koji biraju imaju sve relevantne informacije važna je za valjano odvijanje demokratskog procesa bar na dvije razine: prvo, to daje temelja za pretpostavku da će birači odluke donositi odgovorno i na osnovi dostatnih informacija a ne neznanja i dezinformacija, i drugo – informacije posredovane medijima služe kao svojevrsni mehanizmi za provjeru i verifikaciju u kolikoj mjeri izabrani predstavnici građana u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti obavljaju zadaće za

41 Vidi primjerice svojevremeno kulturnu knjigu Pere Kvesića *Uvod u Peru K.*, Centar društvenih djelatnosti Saveza socijalističke omladine Hrvatske, Zagreb 1975, gdje se nalazi i istoimena priča.

čije izvršavanje su temeljem izbornih obećanja i programa izabrani. Neka vrsta trajnog antagonizma između vlasti i medija tretira se na fonu proglašavanja medija „četvrtom vlašću“ kao bitan doprinos i dokaz zdravlja demokratskog sustava. Neki međutim kažu kako ta ocjena načelno ne vrijedi i za post - konfliktna društva⁴², sa čime se ne bismo složili. Dapače, upravo to su situacije u kojima mediji mogu i moraju pokazati svoju kritičku (nasuprot dogmatskoj i/ili apologetskoj) poziciju. Upozorenja da je takvo razumijevanje demokratskog procesa - kako smo kazali, procesa u kojem zainteresirani i primjereno, odnosno dostatno informirani građani nakon temeljite rasprave odlučuju o ovom ili onom pitanju važnom za funkcioniranje njihove zajednice - prevladano, da je informacija previše, da ljudi nisu zainteresirani, i da je javnost konstrukcija, a ne realitet stari, su gotovo stotinu godina – od Lippmanna nadalje.⁴³ Međutim, do sada bolje rješenje nije pronađeno.

Novinar treba pribaviti relevantne informacije, treba u svakodnevno sve gušćoj šumi novih i novih informacija prepoznati koja je relevantna a koja nije, i nakon toga treba je plasirati na razumljiv i pristupačan način. Za prepoznavanje relevantnosti novinar treba biti suveren u materiji o kojoj piše. U tom kontekstu – kada se radi o unutarnoj politici – doista treba na stolu imati i Ustav. Česta praksa prisutna u pretežnom broju redakcija da se baviš onim što se dešava, što je „uletilo“ u tvojoj šihti, pogubna je. Ne znaš o čemu se radi, guglanje može malo pomoći ali ne do kraja, ne znaš prepoznati što je vijest u događaju kojeg pratiš. Utoliko su novinari „sektoraši“ i dalje snažnija garancija dobrog pokrivanja neke teme nego novinari svaštari.

U tom kontekstu trebalo bi možda razmotriti i istraživačko novinarstvo. Naime, sada se implicira podjela na istraživačke novinare i one druge. Jedini imaju eros, žicu i *balls* za bavljenje istraživačkim novinstvom, a drugi su – da karikiramo stvar – korektni mediokriteti. Možda bi bolja i za dalju analizu plodonosnija bila podjela na dobre, zainteresirane i specijalizirane novinare i manje dobre, manje zainteresirane i nespecijalizirane novinare. Naime, samo novinar koji je suveren u nekoj temi (dakle - „sektoraš“) može u materijalu kojeg pronađe ili dobije poštom od nepoznatog pošiljatelja prepoznati potencijalnu vijest, može je smjestiti u poznati kontekst i pokucati na prava vrata kako bi krenuo s istraživanjem. Novinaru koji u tome nije suveren netko treći mora objasniti gdje je tu vijest. Novinar koji je suveren u nekoj temi („sektoraš“) može prepoznati je li posrijedi podmetanje opcije A opciji B, ili se doista radi o pošiljci nekog ogorčenog hrvatskog „dubokog grla“ kojem je dosta bezakonja u ovom ili onom segmentu hrvatskog društva ili politike.

Što ćemo sa citizen journalismom? Ono ima svoje mjesto u novinarstvu, ali valja ga precizno odrediti. Da, građani mogu javiti o događaju, poslati fotografiju ili video. Oni mogu i trebaju imati više ili manje artikuliran stav o nekom političkom ili društvenom problemu koji će biti objavljen u pismima čitatelja ili na srodnom prostoru u medijima. Ostalo je posao novinara. Novinar ima Etički kodeks,

42 *The Role of Media in Democracy: A Strategic Approach*, Center for Democracy and Governance, U.S. Agency for International Development, Washington, D.C., June 1999, str. 3.

43 Vidi Enis Zebić „Javnost kao fantom i javnost u zamračanju. Kako je polemika Johna Deweyja i Waltera Lippmanna o demokraciji i medijima uvelike relevantna i nakon gotovo stotinu godina.“ *Filozofska istraživanja* br. 121 (1/2011), Zagreb 2011., str. 27 – 43.

poznaje do neke mjere medijsko zakonodavstvo, ima profesionalne uzuse, urednika, vjeru da će se i sutra baviti tim poslom. Citizen journalist neka radi ono što bi na mjestu saobraćajne nesreće radio svaki priseban prolaznik – neka na najbolji način pokuša pomoći unesrećenima, nastojeći ne napraviti štetu do dolaska kvalificirane medicinske ekipe. Dakle, neka upozori na događaj ili pojavu, neka slika ili snimi video, neka da informaciju kvalificiranoj osobi koja ima znanja i vještine prepoznati što je točno, a što nije, što je relevantno, a što nije, što je kršenje Etičkog kodeksa a što nije.

Ako se tu ne zaustavi nego krene dalje – bez profesionalnog znanja i bez normativnog okvira u glavi kakvog imaju profesionalni novinari - svakim je trenom sve veća vjerojatnost da će svojim postupanjem ne pomoći, već odmoći unesrećenima. Citizen journalist i njegovo djelovanje treba biti neka vrsta bove, plutače kojom će markirati problem koji će potom krenuti rješavati profesionalci. Upravo iz perspektive javnog interesa i posebne uloge medija u zagovaranju javnog interesa - citizen journalism treba u jednom trenutku ustupiti mjesto novinarskom profesionalizmu. Novinar je obavezan vidjeti cjelinu. Građanin to nije obavezan. Tu razliku valja imati na umu.

Na drugom kraju novinarske profesije su kolumnisti, preciznije kolumnisti izvan novinarske profesije - ljudi koji (obično iz neke ideološke vizure) komentiraju aktualna zbivanja i poteze političara. Činjenice su svete, komentar je slobodan, davno je rečeno. Komentatori pri pisanju svog teksta koriste obično činjenice i situacije koje opisuju dnevni novinari, izvjestitelji. Međutim, komentatori ponekad radi ekonomije teksta, zvučnosti fraze ili potrebe da se pošto - poto popuni prazno mjesto u argumentaciji malo „dorade“ činjenice ili opis kako bi bolje pristajali u zamišljenu konstrukciju. Komentator nije početnik iz gradske rubrike i njegove se tekstove ne čita s posebnom pozornošću na faktografiju. Međutim, jesmo li sigurni da su navodi u komentarima uvijek točni, i zanima li nekoga prije objavljivanja teksta „vanjskog“ komentatora činjenični supstrat njegove kolumne?

Tko se treba baviti novinarstvom? Svatko? Svatko pismen? Novinari? Loše novinarstvo radi najveću štetu upravo novinarstvu. Licenciranje od strane npr. novinarskog društva odbačeno je kao ideja, jer postoji bojazan od moguće političke zlorabe i arbitrarnog davanja i oduzimanja licence. Neke su struke zaštićene kao lički medvjedi. Ako vas ulove da se neovlašteno bavite odvjetništvom, liječenjem ili projektiranjem zgrada, dakle ako ste nadripišari, nadriliječnici i nadriarhitekti - nećete dobro proći. Kako hrvatski zakoni tretiraju nadripišarstvo? Članak 313 aktualnog Kaznenog zakona kaže: „Tko se neovlašteno bavi pružanjem pravne pomoći uz naplatu, kaznit će se kaznom zatvora do šest mjeseci“⁴⁴ Kako tretira nadriliječništvo? Članak 184 aktualnog Kaznenog zakona kaže: „Tko se nemajući propisanu stručnu spremu bavi liječenjem ili pružanjem druge medicinske pomoći, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.“ Ako se pak naštetiti zdravlju, kazna je i do 10 godina, a tko time usmrti jednu ili više osoba – i do 15 godina.

Mi smo u novinarstvu očito visoko permisivni. Nitko ne govori o novinarima i nadrinovinarima, a trebalo bi. Književnik i nekadašnji novinar Pero Kvesić je po uzoru na pisce i piskarala, sugerirao

⁴⁴ <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>; pristupljeno 8. 9. 2019.

termin ne novinar, već - novinaralo. Shvatimo ovo kao šalu, ali trebalo bi jasnije odrediti tko je novinar, a tko nije. *Papa duus, papa nullus*. Ako su svi novinari, nitko nije novinar.

Što me smeta u aktualnom hrvatskom novinarstvu? Recimo – prepisivačina bez naznake izvora. Naravno da je prepisivačine bilo oduvijek. Dapače u bivšem sustavu je to imalo i interni naziv – „resavljenje“. Naime, tijekom 15. stoljeća je u pravoslavnom manastiru Manasija nedaleko Despotovca u Srbiji djelovala poznata resavska prepisivačka škola koja se bavila prepisivanjem svetih spisa. Ta je tema očito bila dio zajedničke programske jezgre u svim republičkim obrazovnim sustavima, i to je bio više - manje općeprihvaćeni naziv za takvu rabotu u novinarskim krugovima. S prepisivačinom se nastavilo i u novoj državi, a ja sam naivno mislio da će prestati kada su gotovo svi tekstovi sada na webu, pa je prepisivače doista lako „uloviti“. Međutim, s time se nastavlja i dalje, jer su sankcije blage ili rijetke. Pretragom mrežnih izvora nismo našli unazad nekoliko godina nijedan slučaj sudske tužbe za plagiranje novinarskog uratka. Da je ono prisutno, potvrđuje istraživanje Đorđa Obradovića i Dubravke Njirić o tekstovima na zadnjoj stranici „Jutarnjeg lista,“ gdje se objavljuje kraće tekstove o *celebrities*, zanimljivosti i slično. Oni konstatiraju da se takve teme plagira i u drugim hrvatskim medijima, ali da spomenuti dnevnik posebno prednjači plagijatima tekstova iz stranih glasila koje objavljuje na posljednjoj stranici. Kako se navodi, „ukupno je analizirano 158 napisa na zadnjoj stranici Jutarnjega lista tijekom travnja 2008. godine. Rezultati su pokazali da je među njima bilo samo 10 izvornih napisa novinara Jutarnjeg, 16 napisa novinari Jutarnjeg napisali su prepričavanjem ili prijevodom tekstova iz drugih glasila, ali su naveli o kojemu izvoru se radi, u 12 napisa novinari Jutarnjeg potpisali su se zajedno s agencijama koje su prvotno objavile priloge, prenijeli su ukupno 59 agencijskih tekstova i potpisali ih, a za čak 61 napis utvrđeno je da su to plagijati već objavljenih i lako dostupnih priloga u mrežnim glasilima, bez ikakve naznake o izvorima.“⁴⁵ Autori dalje zaključuju i da je potvrđena i hipoteza da su uz „novinare plagijatore, još više odgovorni urednici jer bez njihova dopuštenja plagijati ne bi mogli biti objavljeni“, i to „navođenjem čitateljskih objava u mrežnom izdanju Jutarnjeg lista. U njima su plagijati prepoznati i javno osuđeni, ali urednici nisu reagirali niti su smanjili njihov broj idućih dana.“⁴⁶ Ovdje se radi o plagiranju tekstova iz stranih medija, ali sa visokom vjerojatnošću može se pretpostaviti da se plagira i uratke iz domaćih medija, ali rjeđe i sa više opreza.

To potvrđuje i pregled prakse Novinarskog vijeća časti Hrvatskog novinarskog društva. Plagiranje uređuje članak 11 Etičkog kodeksa Hrvatskog novinarskog društva: „Novinar poštuje autorstvo drugih novinara i ostalih sudionika u javnom informiranju. U svojim priložima navodi izvore kojima se koristio. Plagijat je nespojiv s novinarskom etikom.“⁴⁷

45 Đorđe Obradović i Dubravka Njirić: „Novi mediji olakšali plagiranje“, *Medianali*, međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovne komunikacije i odnosa s javnostima. Godište 2, broj 4, studeni 2008., str. 41 – 60. Navedeni citat nalazi se na str. 50.

46 *Ibid.*, str. 57 - 58.

47 HND, Hrvatsko novinarsko društvo, *Novinarsko vijeće časti*, <http://www.hnd.hr/novinarsko-vijece-casti1>; pristupljeno 15. 9. 2019.

Analizirali smo rad Vijeća u 2018. i 2019. godini. Ukupno je održano 13 sjednica vijeća i raspravljano je o 50 slučajeva. Svega se jedan slučaj bavio plagijatom, konstatirano je da je učinjen „školski primjer plagijata“, ali nikakva sankcija nije izrečena, jer urednik portala na kojem je objavljen plagijat bez potpisa nije član Hrvatskog novinarskog društva.⁴⁸

Pametniji dio moje obitelji primijetio je jednom prigodom da je brzo skretanje neke diskusije na facebooku u svađu i vrijeđanje dijelom i rezultat takvog tipa komunikacije, u kojem nema neverbalne komunikacije. Komunikacija bez neverbalne komunikacije nije cjelovita komunikacija. To otprilike vrijedi i za interviewe mailom. Ne vidite sugovornika, ne vidite njegovu reakciju na ovo ili ono pitanje, nema mogućnosti za potpitanje, traženje objašnjenja... Najbolje je ići na teren i kontakte s ljudima obavljati licem u lice, pažljiv novinar će i u telefonskom razgovoru prepoznati promjene u ponašanju kod sugovornika, ubrzavanje ili usporavanje govora, zamuckivanje na tricky mjestima... Svega toga u komunikaciji mailom nema. Premalo je komunikacije sa živim ljudima, previše se sjedi za računalom.

Međutim, ono najvažnije. Mislim da je odnos prema činjenicama lakmus - papir u novinarstvu. Tamo gdje se prestaje poštivati činjenice, prestaje novinarstvo. Nepoštivanje činjenica u novinarstvu ravno je kirurgovom nepranju ruku prije operacije, s podjednako fatalnim posljedicama, ali sa neusporedivo većim brojem žrtava i s fatalnijim posljedicama. Nedavni slučaj s posjetom hrvatske predsjednice Kolinde Grabar Kitarović Izraelu i izvještavanje novinarko „Jerusalem Posta“ Greer Fay Cashman može dobro poslužiti za ilustriranje odnosa novinara i činjenica.

Podsjetimo na faktografiju: tijekom svoje posjete Izraelu, hrvatska se predsjednica Kolinda Grabar Kitarović 29. srpnja 2019. godine susrela s izraelskim predsjednikom Reubenom Rivlinom. Uvaženi izraelski dnevnik „Jerusalem Post“ izvijestio je s tog sastanka zatvorenog za javnost kako je – među ostalim - predsjednica tijekom susreta „za Bosnu i Hercegovinu izjavila kako je riječ o ‘vrlo nestabilnoj’ državi koju su ‘u nekim aspektima preuzeli ljudi povezani s Iranom i terorističkim organizacijama’ kao i da tu državu ‘kontrolira militantni islam, koji je dominantan u postavljanju agende’.“⁴⁹ Bosansko - hercegovačka politika poludjela je nakon te izjave. Predsjedavajući Predsjedništva BiH i član tog tijela iz redova hrvatskog naroda **Željko Komšić** rekao je domaćim medijima kako je očito da nije nestabilna Bosna i Hercegovina, nego - Kolinda Grabar-Kitarović: „Žao mi je što predsjednica Hrvatske i dalje nastavlja s propagandnim aktivnostima na štetu Bosne i Hercegovine iznoseći brutalne neistine. Međutim, izgleda kada je riječ o tim podvalama, to nije izuzetak nego pravilo u odnošenju Grabar-Kitarović prema BiH.“⁵⁰

48 HND, *Zaključci novinarskog vijeća časti*, <https://www.hnd.hr/zeljko-marusic-vs-aleksandar-todorovic?seo=zeljko-marusic-vs-aleksandar-todorovic>.

49 Hinina vijest kako su je prenijeli hrvatski mediji. Vidi npr.: Jutarnji list, 30. srpanj 2019., „Grabar – Kitarović: ‘BIH je vrlo nestabilna i pod kontrolom militantnog islama, u nekim aspektima su je preuzeli ljudi povezani s Iranom i teroristima.’“ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/grabar-kitarovic-bih-je-vrlo-nestabilna-i-pod-kontrolom-militantnog-islama-u-nekim-aspektima-su-je-preuzeli-ljudi-povezani-s-iranom-i-teroristima/9185855/>, pristupljeno 15. 9. 2019.

50 Hinina vijest kako su je prenijeli hrvatski mediji. Vidi npr.: Jutarnji list, 30. srpanj 2019. NIZ REAKCIJA U BiH NAKON ISTUPA HRVATSKE PREDSDJEDNICE Komšić: ‘Nije nestabilna BiH, nego Kolinda’, SDP BiH ‘Izjave su joj toksične kao nuklearni otpad’ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/niz-reakcija-u-bih-nakon-istupa-hrvatske-predsjednice-komsic->

Slično je reagirao i član Predsjedništva BiH iz redova bošnjačkog naroda **Šefik Džaferović**: „Svima u Europi i svijetu je jasno da se radi o lažima koje izmišlja agresivna i ksenofobna politika službenog Zagreba prema Bosni i Hercegovini i Bošnjacima koja ima sve elemente fašizma,“ kazao je. Prvi čovjek Židovske zajednice u BiH Jakob Finci bio je nešto blaži u kvalifikacijama, ali je također ustvrdio kako nije točno da u njegovoj zemlji dominira militantni islam: „Nama koji živimo u Bosni i Hercegovini apsolutno je jasno da je hrvatska predsjednica polupala lončice i da je govorila o nečemu što apsolutno ne stoji.“⁵¹

Hrvatska politika stala joj je u zaštitu, predsjednica je tek nakon 24 sata demantirala da je bilo što takvoga kazala, što je dalo prostora tenzijama da se razmašu. Na kraju je novinarka Cashman kazala da su se predsjedničine izjave o militantnom islamu odnosile na izbjeglice, a ne na BiH i da to nije neka velika priča.

Profesorica novinarstva na zagrebačkom Fakultetu političkih znanosti Gordana Vilović dala je tim povodom intervju za Radio Slobodna Europa i uvjeren sam da je izrekla nekoliko vrlo relevantnih ocjena. Prvo, o odgovornosti novinarke, njenih urednika i političara u ovoj priči.

„Mislim da novinarka, koja kaže da to za nju nije velika priča, da je ona učinila prvi gaf. Da li je urednik pogriješio ja to ne znam. Kada smo mi bili novinari, prije sto godina, onda je urednik preuzimao odgovornost za takve stvari. (...) Drugo, čini mi se da i pretjerano iskazivanje stava istog časa, a da niste provjerili sve, ima dalekosežne posljedice. Meni je strašno žao što vidim da nema tu sreće, da nema pomaka u odnosima dviju država, Hrvatske i BiH, da jednostavno ljudi koji bi trebali surađivati po svim pravilima onog što preporučava znanost o međunarodnim odnosima, sve se svodi na retoriku koja je često puta iritantna i ne sviđa mi se kao građaninu takvo nešto, ali puno je grešaka sa različitih strana.“⁵²

Drugo, o tome da su predsjedničine navodne izjave u Jeruzalemu zvučale sasvim na fonu nekih njenih ranijih izjava o stanju u Bosni i Hercegovini.

Ona priznaje: „Da je meni neko rekao da to nije istina, ja bih rekla - ma ne, to je sigurno istina, pa to je jednom predsjednica rekla, pred 2,3 godine. Mediji u regiji trebali su prenijeti pisanje ‘Jerusalem Posta’, a ‘Jerusalem Post’ se trebao ispričati“, sugerira Gordana Vilović.

„Vi, kada ste u novinarstvu, kada radite pod pritiskom, kada morate brzo reagirati dogodi vam se da pogriješite ili neku brojku ili nešto, ali u ovom slučaju bilo bi dobro za sve, i za taj list i za Hrvatsku i BiH da se kaže `ispričavamo se`, `otišlo je predaleko`, `izvađeno je iz konteksta`, što god. Ako se to ne kaže onda će naravno ostati jedna jako loša slika i sumnja, pa možda je ipak to bilo izrečeno, pa možda je ona kazala ovo ili ono. Čini mi se da i mediji trebaju ponekad kazati pogriješili smo,

---

nije-nestabilna-bih-nego-kolinda-sdp-bih-izjave-su-joj-toksicne-kao-nuklearni-otpad/9186062/; pristupljeno 15. 9. 2019.

51 Ibid.

52 <https://www.slobodnaevropa.org/a/kolinda-izjava-jerusalem-post-bih/30087011.html>; pristupljeno 1. 8. 2019.

ispravljamo, nije bilo tako. Jer, meni je to ljudski i to je dio ove struke, najjavnije koja može biti, ako držimo do profesionalnog novinarstva.⁵³ Mislim da isprike – nije bilo.

I u kontekstu ove priče dvije generalne objekcije o novinarskom radu:

„Novinari ne bi smjeli ići sa zadatim stavovima i pogledima u nešto nego da provjeravaju. Ja znam da je jednostavno pričati ovako kako ja sada govorim, ali ako se prestanemo boriti za to da nam nisu dovoljna samo dva izvora sa dva portala nego da moramo koristiti i primitivnije tehnologije poput razgovora sa ljudima, običnog razgovora, telefonski razgovor. Dakle ono što je bilo najnormalnije, kao imperativ, sada se pretvorilo u muku. Jer se nitko ne javlja, ne možeš otići do njega. Mislim da još uvijek moramo koristiti neke tzv. primitivne metode novinarskog rada. I naravno, ne vjerovati ili barem smanjiti ta uvjerenja dok nam se činjenice ne poslože.“⁵⁴

I druga:

„Dojma sam da danas svi novinari ili jedan veći dio novinara smatra da točno, pošteno, korektno, činjenično izvještavanje pripada nekim prošlim vremenima i da oni nužno moraju podebljavati, boldati nešto u svom tekstu dajući komentare. Pa zaboga mi imamo toliko komentatora da je to nevjerovatno, a toliko malo izvjestitelja, ljudi koji doista trebaju biti izvjestitelji jer to nije nikakva sramota. Čini mi se kao da je to sad pase i demode i da se od novinara očekuje da ide naprijed i drugačije.“⁵⁵

Toliko Gordana Vilović. Nemam što za dodati ovome što je rekla.

Ocjene koje je Gordana Vilović izrekla povodom „Jerusalem Posta“ vrijede i za stanje u hrvatskom medijskom prostoru i hrvatskom novinarstvu. Međutim, aktualni globalni trend neopterećivanja provjeravanjem činjenica i potpadanja pod histeriju bivanja prvim i ekskluzivnim, kojeg su akteri i žrtve i novinari i u Hrvatskoj, pada u nas na plodno tlo recentnog povijesnog nasljeđa, i negativni učinci se zbog toga dupliraju. O čemu se radi?

Među nama više nema kolege Denisa Kuljiša koji je ušao u usmenu legendu hrvatskog novinarstva strastvenim uzvikom – „Pa gospodo, nećemo valjda dopustiti da nam činjenice pokvare tako dobru priču!“ Njegov – idemo pristojno reći – neobavezujući stav prema činjenicama bio je općepoznat, ali se nitko nije zbog toga previše uzbuđivao. A on je pisao i pisao. De mortuis nihil nisi bene. Ali – ne ponovilo se. Prolistao sam ovih dana vrlo ovlaš prvih godinu - dvije tjednika „Globus“ što ga je on uređivao početkom devedesetih, od prvog broja ujesen 1990. godine. Ovo ovlaš, zato što je posrijedi jako mnogo materijala – što je u ovoj priči manje važno - međutim mnogo više zbog toga što je tamo objavljeno mnogo tekstova koji bezobzirno gaze ne samo osnovna načela novinarstva, već i osnovna načela elementarnog dobrog ukusa. Kao paradigmu žutila (i - u ratnim vremenima početka devedesetih – crnila) obično se uzima „Slobodni tjednik“ Marinka Božića, međutim tekstovi poput

---

53 Ibid.

54 Ibid.

55 Ibid.

pribijanja na stup srama glumice Mire Furlan⁵⁶ ili napada na „feministice Radu Iveković, Vesnu Kesić, Jelenu Lovrić, Dubravku Ugrešić i Slavenku Drakulić“⁵⁷ iz pera „Globusovog“ investigativnog tima“ dostojno stoje uz bok Božiću u antologiji besramnosti u hrvatskom novinarstvu. A „Globus“ su tih godina osim Kuljiša uređivali vrlo ugledni novinari.⁵⁸ Skandaloznost ovakvih tekstova ne umanjuju izvrsni tekstovi Jasne Babić ili odmjereni komentari Živka Kustića objavljeni tek par stranica dalje, niti ti tekstovi ekskulpiraju autore „Globusovog“ investigativnog tima“, od Slavena Letice nadalje, a pogotovo ne urednike koji su tekstove naručivali, opremali i objavljivali.

Običavalo se za govor mržnje u devedesetima – osim „Slobodnog tjednika“ - prozivati u prvom redu HTV kao javni servis. Ljudi koji su tada tamo radili loše novinarstvo mogu reći: morali smo, HDZ je tada bio na vlasti, bio je rat... Vlasnici, urednici i novinari „Slobodnog tjednika“ i „Globusa“ ne mogu imati HDZ kao alibi. Oba su tjednika bila privatna.

Na takvom povijesnom nasljeđu, gdje činjenice „kvare“ dobre priče, aktualno minoriziranje važnosti poštivanja činjenica doista dobiva na težini. U situaciji kada vanjska ili strukovna regulativa nemaju neke učinke, jedina je nada da promjena nabolje počne od nas samih i naše odluke da se prema činjenicama u novinarstvu odnosimo s dužnim poštovanjem i bez kompromisa. Ili drugim riječima – back to basics! Novinarstvo - novinarima. Ali dobrim.

56 (nepotpisani članak) „Težak život lake žene“, „Globus“ br. 60, 31. siječnja 1992, str. 29 i „Nespremna za životnu ulogu“, br. 62, 7. veljače, str. 29. Kako je „Globus“ tjednik, broj od 7. veljače trebao je nositi broj 61, međutim to što su na naslovnoj stranici otisnuli pogrešan broj govori o atmosferi u kojoj se te novine stvaralo, ali – generalno – o odnosu tog tjednika prema činjenicama. Broj 62 nosi i broj od 14. veljače.

57 (Globusov investigativni tim) „Hrvatske feministice siluju Hrvatsku“, „Globus“, br. 11. prosinca 1992, str. 41 - 42. Dok je medijski linč Mire Furlan na žalost prošao bez sankcija, „Globusov“ napad na „Vještice iz Rija“, kako je kolokvijalno kasnije nazivan taj tekst, rezultirao je sa više sudskih tužbi koje su okončane osuđujućim presudama. Kolumnistica „Globusa“ Tanja Torbarina je godinu kasnije objavila kako iza „‘Globusovog‘ investigativnog tima“ u tom slučaju u stvari stoji – Slaven Letica; v.: <http://www.h-alter.org/vijesti/vjestice-inkvizitori-i-dobrotvori>; pristupljeno 7. 2. 2020; zanimljivo je da je autor ovog teksta „H - alterov investigativni tim“. Letica je priznao autorstvo teksta i na njega bio dapače ponosan. Šesnaest godina kasnije nazvao ga je „svojim teorijski neosporivim esejem“. <http://www.matica.hr/vijenac/392/o-govoru-mrznje-i-liberalnom-nacizmu-3621/>.

58 Uz Kuljiša kao glavnog i odgovornog urednika, tjednik su uređivali njegov zamjenik Ratko Bošković, Marko Grčić, Rene Bakalović, Sina Karli, Robert Naprta i Davor Butković; „Globus“ br. 60, 31. siječnja 1992, str. 15; vidi i Nenad Polimac; NENAD POLIMAC OPRAŠTA SE OD SVOG DUGOGODIŠNJEG KOLEGE ‘Bio je najveći talent naše generacije: Sjeo bi za pisacu mašinu i riječi su mu samo navirale’ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/nenad-polimac-oprasta-se-od-svog-dugogodisnjeg-kolege-bio-je-najveci-talent-nase-generacije-sjeo-bi-za-pisacu-masinu-i-rije-ci-su-mu-samo-navirale/9250604/>; pristupljeno 7. 2. 2020.

On Journalists' Question On some Problems of Journalists' Practice and unsolved Legacy of Nineties

Abstract

Based on 30 years of journalist experience in daily journalism, the author analyzes some segments of the Croatian media environment, and pays special attention to the need for greater professionalism and a more responsible attitude to the facts. Certain lack of professionalism found fertile ground in the legacy of yellow, unprofessional and hateful journalism in some mainstream media in the early 1990's.

Key words: *journalism, professionalism, lack of sanction, Kolinda Grabar Kitarovic, Globus weekly.*

This journal is open access and this work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.